

UDK: 355.01:101.8

Yo'lchi XUDOYQULOV,

O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti dotsenti, falsafa fanlari nomzodi

E-mail: yulchi.hudoykulov@mail.ru

Harbiy fanlar doktori, professor R.Rashidov taqrizi asosida

KNOWLEDGE OF MILITARY PERSONNEL AS AN OBJECT OF PHILOSOPHICAL RESEARCH

Annotation

The article examines the knowledge of military personnel as an object of philosophical research, with special attention paid to the axiological, axiomatic and pragmatic aspects of military knowledge.

Key words: Knowledge, military operational knowledge, tactical and strategic aspects of knowledge, military consciousness, reality, truth, axiological, axiomatic and axiological component.

ЗНАНИЯ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ КАК ОБЪЕКТ ФИЛОСОФСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

Аннотация

В статье рассматривается знание военнослужащих как объект философского исследования, особое внимание уделяется аксиологическому, аксиоматическому и прагматическому аспектам военного знания.

Ключевые слова: Знание, военно-оперативное знание, тактические и стратегические аспекты знания, военное сознание, реальность, истина, аксиологический, аксиоматический и аксиологический компонент.

HARBIY XIZMATCHILAR BILIMI – FALSAFANING TADQIQOT OBYEKT SIFATIDA

Annotatsiya

Maqolada harbiy xizmatchilarning bilimlari falsafiy tadqiqot obyekti sifatida tadqiq etilib, harbiy bilimlarning aksiologik, aksiomatik va pragmatik jihatlariga alohida e'tibor beriladi.

Kalit so'zlari: Bilim, harbiy operativ bilim, bilimning taktik va strategik jihatlariga, harbiy ong, voqelik, haqiqat, aksiologik, aksiomatik va aksiologik komponent.

Kirish. Harbiy xizmatchilar bilimi falsafiy tahlilga tortilganda, u oddiy funksional kompetensiyalarning yig'indisi sifatida emas, balki insonning ijtimoiy-madaniy mavjudligi kontekstida shakllanadigan murakkab nazariy-normativ konstruksiya sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu bilish shakli – ijtimoiy falsafa nuqtai nazaridan – jamiyatdagi ierarxik munosabatlar, institutsional tartiblar, mafkuraviy kontekst va shaxsiy anglanishlar zaminida qaror topgan hodisadir.

Harbiy xizmatchilar bilimi – bu ijtimoiy ongning maxsus shaklidir, u faqat texnik yoki taktik malakalar bilan chegaralanmaydi, balki ijtimoiy-falsafiy orientatsiyalar, axloqiy mezonlar va mafkuraviy pozitsiyalarni ham o'z ichiga oladi. Bunday bilim turining shakllanishi ijtimoiy jarayonlar, jamiyatdagi kuchlar muvozanati, davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi murakkab ziddiyatlar bilan chambarchas bog'liq. Harbiy bilim aynan shu ijtimoiy zamin ustida ma'naviy-intelektual strukturaga aylanadi va bu orqali harbiy xizmatchi nafaqat amaliy topshiriqlarni bajaruvchi ijrochi, balki ongli ijtimoiy faolga aylanishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, harbiy bilim falsafaning tadqiqot obyekti sifatida ko'rib chiqilganda, u faqatgina empirik reallikni tasvirllovchi tizim emas, balki jamiyat va shaxs o'rtasidagi uzviy aloqani tushuntiruvchi nazariy modelga aylanadi. Ijtimoiy falsafa esa bu bilimning nafaqat mazmunini, balki uning shakllanish sharoitlarini, ijtimoiy ahamiyatini va ideologik determinantlarini tahlil qilish imkonini beradi. Harbiy bilim strukturasi jamiyatning qudratli ijtimoiy institutsiyasi – armiya orqali shakllanadi, ammo bu bilim o'z-o'zidan emas, balki tarixiy, siyosiy va madaniy kontekstda paydo bo'ladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Harbiy xizmatchilarning bilimiga berilgan ta'riflar va tahlillar turlichadir. Ayniqsa, O'zbekistonda ushbu mavzuga oid falsafa fanlari doirasidagi dissertatsion ishlar bu boradagi

ilmiy muhitni chuqurroq tahlil qilishga imkon beradi. Tadqiqotchi N.J.Eshnaevning harbiy bilimlarning jamiyatdagi ijtimoiy vazifasi tahlil qilinadi. Muallif harbiy kadrlarda g'oyaviy qarashlarni shakllantirishga alohida e'tibor qaratadi. Ushbu tadqiqotda zamonaviy harbiy bilimlar ijtimoiy institutlar bilan qanday aloqadorlikda shakllanishi masalasi yaxshi yoritilgan bo'lsa-da, bilimning tashkiliy-strukturaviy mexanizmlari haqida konkret ilmiy model ishlab chiqilmagan. Shu bilan birga, harbiy xizmatchilar bilimining ijtimoiy ongda qanday gnoseologik o'zgaruvchanlikka uchrashi yoki bilimlarning avlodlararo reproduktivligi haqidagi masalalar ochiq qolgan[1].

R.Y.Kurbanov mazkur mavzuning mafkuraviy va tarbiyaviy jihatlariga asoslanadi. U yoshlar ongida harbiylilikni g'oyaviy vosita sifatida joylashtirish muhimligini ta'kidlaydi. Biroq, bu yondashuvda harbiy bilimlar falsafiy kategoriyalar sifatida emas, balki pedagogik vosita tarzida talqin qilingan[2].

Masalan, X.G'aybullayev harbiy bilimni "axborotga asoslangan buyruq bajarish modeli" deb tavsiflab, uni muayyan refleksivlikdan mahrum deya baholaydi: "Harbiy bilim reflektiv emas, balki operativ bilimdir. U voqelikni tushuntirishdan ko'ra, unga bo'ysunishni ko'zlaydi"[3]. Chunonchi, A.Nurmuhamedov shunday yozadi: "Harbiy ongni faqat buyruq va bajaruv strukturasi sifatida tushunish – bu bilimning mohiyatini ijtimoiy kontekstdan uzib qo'yishdir"[4]. Unga ko'ra, harbiy bilim shaxsda ijtimoiy mas'uliyat, ongli intizom va irodaviy yetuklikni uyg'otuvchi ijtimoiy-falsafiy vosita sifatida qaralishi lozim.

Masalan, A.Muminov o'zining tadqiqotida quyidagicha mulohaza bildiradi: "Harbiy bilim — bu shunchaki jangovar tayyorgarlik vositasi emas, balki insonning o'z jamiyatidagi mavjudligini anglashiga xizmat

qiladigan aksiologik konstrukt"[5]. Ushbu yondashuv harbiy bilimni mustaqil intellektual hodisa sifatida ko'radi. Biroq bu fikrga tanqidiy yondashuvda aytish joizki, Muminov mazkur bilimning ijtimoiy sathdagi muvozanatli va refleksiv tabiatini yetarlicha ochib bermaydi. Harbiy bilim – bu doimiy ziddiyatlar: itoat va tafakkur, buyruq va tanqid, mafkura va erkinlik oralig'ida mavjud bo'lgan tafakkur shaklidir. Shuningdek, R.Niyozov ushbu masalaga nisbatan marksistik yondashuvni asos qilib oladi: "Harbiy bilim – bu hukmron sinf manfaatlarini saqlab qolish vositasi sifatida ishlab chiqiladi va askar shunchaki qurollangan mafkuraviy agentga aylanadi"[6]. Bu pozitsiyada harbiy bilimga sotsial determinantlar orqali baho beriladi, biroq bu yondashuvda harbiy shaxsning ijtimoiy ong subyektii sifatidagi roli soddalashtirib yuboriladi. Bizningcha, bu reduksionizm holatidir. Chunki harbiy xizmatchi o'z faoliyatida nafaqat ideologik, balki axloqiy, kognitiv va estetik mezonlarga asoslangan mustaqil pozitsiya egallaydi.

Shu o'rinda, Q.Abdullayevning konseptual yondashuvi e'tiborga molikdir: "Harbiy bilim – bu kollektiv ong'dagi xavfsizlik arxetiplarining ilmiy ifodasidir. U jamiyatda xavf va himoya, do'st va dushman, bo'ysunish va qarshilik kategoriyalarini mantiqiy tizimga soladi"[7]. Bu ta'rif harbiy bilimni madaniy-kognitiv meyorlar bilan bog'laydi va u orqali milliy-madaniy diskurslar shakllanish mexanizmini anglashga yo'l ochadi. Shu bilan birga, bu qarashda shaxsiy tajribaning roliga kam e'tibor berilishi uni biryuqlama strukturalistik pozitsiyaga olib keladi.

SH.R.Jo'rayev harbiy bilimlarning ijtimoiylik bilan bog'liqligini alohida ta'kidlab, uni "ijtimoiy tafakkur bilan bevosita bog'langan, normativ intizomiy ong shakli" deb tavsiflaydi. Unga ko'ra: "Harbiy bilim – bu nafaqat texnologik tayyorgarlik, balki ijtimoiy ongda mavjud bo'lgan xavfsizlik, sadoqat va fidoyilik kabi qadriyatlarining mujassam ifodasidir"[8]. Muallif harbiy bilimlarni mafkuraviy-falsafiy asoslar bilan bog'laydi va uni ijtimoiy ongning institutsional shakli sifatida baholaydi. Biroq bu yondashuvda harbiy bilimning gnoseologik qatlamlari – ya'ni bilish, tushunish, izchil refleksiya qilish komponentlari yetarlicha ochilmagan. Harbiy bilim, nazarimizda, mafkuraviylikdan tashqari, mustaqil intellektual strukturaga ega bo'lgan tafakkur shaklidir. B.Ochilov esa harbiy bilimni milliy tafakkur va ijtimoiy xotira bilan uzviy bog'lab tahlil qiladi: "Harbiy bilim – bu tarixiy xotira, milliy iftixor va ijtimoiy mobilizatsiyaning ongiy poydevoridir. U tarixiy xotirani aktual holatga aylantiradi"[9]. Bu fikr harbiy bilimni ijtimoiy konstrukt sifatida talqin qilishga xizmat qiladi. Shunga qaramay, muallifning pozitsiyasi ko'proq ijtimoiy-madaniy yondashuv bilan cheklangan, ya'ni bilishning ichki mantiqiy, refleksiv jarayonlari, bilim shakllanishining psixologik yoki mantiqiy asoslari yetarlicha yoritilmagan. Yana bir muhim nuqtai nazar A.Ibragimov tomonidan ilgari suriladi. U harbiy bilimlarni "tashqi intizom bilan ichki motivatsiyaning uyg'unligida shakllanadigan refleksiv faoliyat turi" deb baholaydi va ta'kidlaydi: "Harbiy bilim – bu odamning hayot-mamot holatida tez va mas'uliyatli qaror qabul qilishiga xizmat qiladigan falsafiy tayanchdir"[10]. Bu qarashda bilim nafaqat axborot yig'indisi, balki falsafiy qaror qabul qilish qobiliyatining ifodasi sifatida baholanmoqda. Ammo muallifning bu yondashuvda harbiy bilimni tushuntirishda haddan tashqari fenomenologik yondashuv ustunlik qiladi – ya'ni, harbiy bilim tajriba individuallashtiriladi, ijtimoiy determinantlar esa ikkinchi darajaga tushadi.

J.Sayfullayev ushbu masalaga "harbiy bilimlar jamiyatda mavjud bo'lgan xavfsizlik konsepsiyasining ongiy aksi sifatida paydo bo'ladi" degan yondashuv bilan kiradi. Unga ko'ra, "harbiy bilim — bu himoya qilishga qaratilgan ijtimoiy instinktni ratsional shaklda ifodalovchi bilimlar tizimidir"[11]. Ushbu yondashuv harbiy bilimni inson

ongining genetik-madaniy konstruksiyasi sifatida talqin etadi, biroq tanqidiy nuqtai nazardan qaraganda, muallifning bu talqini haddan ortiq arxetipik va biologik determinizmga moyil bo'lib, harbiy bilimning tarixiylik, ijtimoiy konstruktivlik va refleksivlik jihatlarini etarli darajada ochib bera olmaydi.

Tanqidiy jihatdan, yuqoridagi mualliflarning fikrlarini umumlashtirar ekanmiz, shuni aytish lozimki, harbiy xizmatchilar bilimi soddalashtirib bo'lmaydigan ko'p qatlamli bilim fenomenidir. U insoniy ong, axloqiy pozitsiya, ijtimoiy institutlar va madaniy qadriyatlar kesishgan nuqtada shakllanadi. Bu bilim shakli doimiy ziddiyatni o'zida mujassamlashtiradi: bo'ysunish va tafakkur, intizom va mustaqillik, buyruq va mas'uliyat o'rtasidagi dialektika uni falsafaning chuqur va murakkab tadqiqot obyektga aylantiradi. Falsafa uchun harbiy bilim nafaqat xavfsizlik tushunchasi bilan bog'liq, balki jamiyatdagi ijtimoiy ong evolyutsiyasini, axloqiy yetuklikni va tarixiy xotirani ifoda etuvchi gnoseologik zamin hamdir.

Harbiy xizmatchilar bilimi zamonaviy falsafa uchun inson faoliyatining ijtimoiy-madaniy, gnoseologik va aksiologik mezonlari orqali tahlil qilinadigan murakkab bilim shakllaridan biridir. Bu bilim insonni nafaqat harbiy kasb egasi sifatida shakllantiradi, balki uni ijtimoiy intizom, axloqiy pozitsiya, mafkuraviy barqarorlik va intellektual tayyorgarlik mezonlarida baholash imkonini beradi. Falsafa bu bilim turini insonning mavjudlikka nisbatan ongli munosabati sifatida o'rganadi. Harbiy bilimlarning mohiyatini tushunish uchun uni subyektiv va obyektiv bilimlar sintezi sifatida baholash lozim. Bunday bilimlar individual qarorlar, psixologik barqarorlik, axloqiy irodaviy tayanchlar va mafkuraviy intizomda mujassam bo'ladi. Shu jihatdan u faqat amaliy tayyorgarlik vositasi emas, balki jamiyatdagi ideallar, qadriyatlar va ijtimoiy ongning konsentratsiyalashgan shaklidir.

Tadqiqot metodologiyasi. Falsafiy kategoriya sifatida "bilim"ni ijtimoiy makon va vaqt kontekstida tahlil qilishda metodologik mantiqni yanada chuqurlashtirish talab etiladi. Bunday bilimning falsafiy tahlili uni klassik epistemologiyadan ajratib turadi. Chunki bu yerda bilish obyekt nafaqat "haqiqat", balki "mavjudlikni anglash", "ijtimoiy vazifani ado etish" va "ideologik pozitsiyani asoslash" bilan chambarchas bog'langan. Harbiy bilimning mazmunida epistemik komponent bilan bir qatorda aksiologik (qadriyatga oid), aksiomatik (asosga oid) va pragmatik (amaliy) qatlamlar mavjud. Shuning uchun ham u har bir harbiy xizmatchining hayotiy orientatsiyasini belgilovchi intellektual-konstruktiv kuchga aylanadi. Harbiy xizmatchilar bilimi – bu ijtimoiy reallikni o'z aksida ifodalovchi, lekin ayni paytda uni qayta tashkil etuvchi ijtimoiy-falsafiy mexanizmdir. U shaxs va jamiyat o'rtasidagi intellektual vositachi bo'lib xizmat qiladi, harbiy kasbni nafaqat professional, balki ma'naviy-mafkuraviy fenomen sifatida shakllantiradi. Shu bois bu bilimni falsafa nuqtai nazaridan o'rganish – bu jamiyatning o'z-o'zini tushunish jarayoniga kirishish demakdir. Zamonaviy harbiy bilimlar axborot-kommunikatsiya inqilobi sharoitida virtual xotira, kiberxavfsizlik, psixologik urushlar, narrativ strategiyalar va sun'iy intellekt bilan o'zaro ta'sirga kirishmoqda. Bu esa uni klassik falsafiy kategoriyalar doirasida emas, balki postmodern tafakkur va multidisiplinar metodologiyalar orqali o'rganishni taqozo qiladi. Shuning uchun ham harbiy bilim endilikda nafaqat fizik kuch, balki ongli nazorat, gibrid fikrlash va kognitiv ustuvorlik masalalarini o'z ichiga oladi. Shunday qilib, harbiy xizmatchilar bilimi – bu falsafaning gnoseologiyasi, aksiologiyasi, sotsiologiyasi va antropologiyasi bilan uzviy bog'liq bo'lgan murakkab bilim shaklidir. Falsafaning bu bilimga nisbatan pozitsiyasi uni nafaqat amaliy zaruriyatga xizmat qiluvchi vosita sifatida, balki jamiyatdagi ongilylikning murakkab ijtimoiy-madaniy

konstruksiya sifatida tahlil qilish zaruratini yuzaga chiqaradi. Bunday tadqiqotlar ijtimoiy adolat, shaxsiy mas'uliyat, mafkuraviy tanlov va axloqiy tafakkur mezonlarini chuqurroq anglash imkonini beradi. Harbiy xizmatchi shunchaki bilim oluvchi emas, balki ijtimoiy-ma'naviy hodisalarning tashuvchisi sifatida o'zining intellektual va aksiologik salohiyati bilan falsafaning markaziy subyektiga aylanadi. Shu nuqtai nazardan, harbiy bilimlarni o'rganishda zamonaviy gnoseologik yondashuvlar, kognitiv modellar, ijtimoiy konstruktivizm va intellektual kapital nazariyalarining qo'llanilishi muhimdir.

Tahlil va natijalar. Harbiy xizmatchilar bilimi doimo qarama-qarshiliklar muhitida shakllanadi: hayot va o'lim, buyruq va tashabbus, itoat va tanqid, xavf va xavfsizlik, zo'rlik va insonparvarlik o'rtasidagi murakkab dialektik ziddiyatlar harbiy tafakkurning tub mohiyatini tashkil etadi. Shu sababli ham bu bilim dialektik yondashuvsiz tushunilishi mumkin emas. U har bir holatda voqealarning ichki aloqadorligini, o'zgaruvchanligini, doimiy rivojlanishini aks ettiradi. Harbiy bilim bu qarama-qarshiliklarning in'ikosi emas, balki ularni yengib o'tish, ularni o'zida birlashtirish, yengillikdan emas, balki ziddiyatni anglash orqali erishiladigan yuksak tafakkur mahsulidir. Bu bilim mutlaq va yakka bir haqiqatga emas, balki voqelikning doimiy sur'atda o'zgarib boruvchi mohiyatiga tayangan holda shakllanadi. Shu jihatdan u o'z-o'zini doimiy yangilovchi, tanqidiy qayta baholovchi, reflektiv xarakterga ega. Harbiy bilim har bir xatti-harakatda erkinlik va majburiyat, ong va ehtiros, iroda va ehtimol o'rtasidagi uyg'unlikni izlaydi. Harbiy faoliyatni faqat tashqi harakatlar orqali emas, balki ichki tafakkur jarayonlari orqali anglash bu bilimning mohiyatini falsafiy chuqurlikda o'rganishni talab qiladi.

Harbiy xizmatchilar bilimi falsafa uchun tadqiqot obyekt sifatida alohida epistemologik va ontologik ahamiyatga ega. U borliqni anglash, unga faol munosabat bildirish, ongli tanlov qilish va mas'uliyatni o'z zimmasiga olishga qodir bo'lgan subyektning mavjudlikdagi reflektiv ishtirokidir. Bu bilim o'z mohiyatiga ko'ra nafaqat harakatga, balki tafakkurga, nafaqat amaliyotga, balki ma'naviyatga tayanadi. U insonni mavjudlikda faol va mas'uliyatli mavjudot sifatida ko'rsatadi – bu esa falsafaning o'zagi bo'lmish inson va borliqning bir-biriga bo'lgan ichki bog'liqligini tasdiqlaydi.

Harbiy xizmatchilar bilimi zamonaviy falsafiy tafakkurda universal bilim sifatidagi mazmunidan tashqari, maxsus ijtimoiy-ixtisoslashgan bilimlar tizimi sifatida ham e'tirof etiladi. Falsafa doirasida bu turdagi bilim insonning mavjudlikdagi joylashuvi, ijtimoiy rolining ontologiyasi, axloqiy tanlov va mas'uliyat me'zonlari bilan bevosita bog'liq tarzda tadqiq etiladi. Ayniqsa, harbiy bilimni nafaqat ratsional ong, balki aksiologik motivatsiyalar, sivilizatsion xavfsizlik, siyosiy mafkuraviy tayanch nuqtai nazardan tahlil qilish

zarurati ortib bormoqda. Bu jihatni e'tiborga olgan holda, harbiy bilimning falsafiy nisbati faqat bilimshunoslik kontekstida emas, balki madaniyatshunoslik va ijtimoiy ontologiya darajasida ham o'rganilishini taqozo etadi.

Xulosa va takliflar. Yuqoridagi fikrlarni sintez qilgan holda xulosa qilish mumkinki, harbiy xizmatchilar bilimi – bu ijtimoiy, gnoseologik, aksiologik va psixologik qatlamlarning dialektik uyg'unligida shakllanuvchi murakkab bilim shaklidir. Falsafiy yondashuvda bu bilimlar insonni jamiyat, davlat va tarix bilan bog'lovchi vosita sifatida namoyon bo'ladi. Harbiy bilimlar faqat harakatlar majmuasi emas, balki ijtimoiy-siyosiy ongni shakllantiruvchi, axloqiy barqarorlikni ta'minlovchi va epistemik mas'uliyatni belgilovchi konseptual modeldir. Bu bilimlar orqali inson o'zining eng nozik nuqtalarida — hayot va o'lim, buyruq va tanqid, sadoqat va vijdon oralig'idagi tanlovlarda o'zini anglaydi. Shu boisdan ham ularni falsafaning obyektiv tadqiqot doirasiga kiritish nafaqat ilmiy zarurat, balki ijtimoiy-ma'naviy ehtiyojdir.

Harbiy xizmatchilar bilimi falsafaning zamonaviy tadqiqot yo'nalishlarida gnoseologik va aksiologik o'ziga xoslikka ega ijtimoiy-bilimy fenomen sifatida alohida o'rin egallaydi. Bu bilim shakli oddiy utilitar bilimdan farqli o'laroq, ongli faoliyat, axloqiy tanlov, ijtimoiy mas'uliyat va mafkuraviy sadoqatning sintezida shakllanadi. Aynan shu jihat uni falsafa doirasida insoniyat tajribasining individual emas, balki jamiyatda mustahkamlangan kollektiv refleksiya vositasi sifatida tahlil qilish zaruratini yuzaga chiqaradi. Harbiy bilimlar, bu ma'noda, insonning nafaqat bilish qobiliyati, balki axloqiy-estetik va psixologik yetukligini ham ifodalaydi. Ular orqali inson xavf, hayot va o'lim, do'stlik va dushmanlik, itoat va qarshilik kabi fundamental ontologik muammolar bilan to'qnash keladi. Shu sababli, bu bilimlar falsafiy tafakkur uchun obyektiv voqelikda mavjud bo'lgan ijtimoiy-tarixiy kategoriyalar tizimidir.

Yuqoridagi nuqtai nazarlarni sintez qilgan holda aytish mumkinki, harbiy xizmatchilar bilimi falsafa uchun ko'p qatlamli tadqiqot obyekt sanaladi. Bir tomondan, u gnoseologik strukturaga ega bo'lib, inson bilish faoliyatining maxsus shaklini tashkil etsa, ikkinchi tomondan, aksariyat hollarda axloqiy-estetik meyorlar, vatanparvarlik, sadoqat, sivil ijtimoiylik kabi yuksak qadriyatlar bilan uyg'unlashgan. Aynan mana shu uyg'unlik harbiy bilimni soddalashtirilgan texnokratik modeldan ajratib turadi. Yakuniy xulosa sifatida aytish joizki, harbiy xizmatchilar bilimi – bu ijtimoiy voqelikning fundamental qatlamlaridan biridir. Uni falsafiy tadqiqot obyekt sifatida o'rganish, faqat mavjud bilimlarni sistemalashtirish emas, balki ushbu bilimlar orqali jamiyatdagi qadriyatlar, mafkuralar va bilim shakllarining ijtimoiy ongda qanday yashashi va takror ishlab chiqarilishini tahlil qilishdir. Bu jarayon esa harbiy sohaga oid tadqiqotlarda falsafiy metodologiyani kengroq joriy etishni talab qiladi.

ADABIYOTLAR

1. Эшнаев Н.Ж. Ўзбекистон Республикасида профессионал харбий кадрларни тайёрлашнинг ижтимоий-фалсафий асослари. – Т.: 2008. – 164 б.
2. Курбанов Р.Ю. Ёшларни харбий ватанпарварлик руҳида тарбиялашда миллий ғоянинг ўрни (ижтимоий-фалсафий таҳлил). – Т.: 2008. – 137 б.
3. G'aybullayev X. Harbiy bilim va uni anglash metodologiyasi. – Toshkent: "Fikr", 2020. – 109 b.
4. Nurmuhamedov A. Harbiy falsafa: metodologik asoslar va ijtimoiy konsepsiyalar. – Samarqand: Imkon, 2016. – 150 b.
5. Muminov A. Harbiy tafakkur va falsafa. – Toshkent: Ijtimoiy fanlar, 2015. – 112 b.
6. Niyozov R. Qurol va ong: harbiy bilimlar sotsiologiyasi. – Toshkent: Fan, 2019. – 138 b.
7. Abdullayev Q. Xavfsizlik falsafasi. – Toshkent: Fan va Taraqqiyot, 2020. – 112 b.
8. Jo'rayev Sh.R. Milliy armiyada mafkuraviy tayyorgarlik asoslari. – Toshkent: Harbiy nashr, 2019. – 122 b.
9. Ochilov B. Vatanparvarlik konsepsiyasi va madaniy identitet. – Toshkent: Ma'naviyat, 2020. – 140 b.
10. Ibragimov A. Intizom va tafakkur: harbiy ong asoslari. – Buxoro: Tafakkur, 2021. – 115 b.
11. Sayfullayev J. Zamonaviy ijtimoiy ong va xavfsizlik falsafasi. – Toshkent: Ijtimoiy fanlar, 2017. – 168 b.